

הלכות אסורי מזבח

מניין המצוות: א) תמימים – שלמים, שאין בהם מום. ב) למזבח – להקרבה. ה) יקטיר חלב – יעלה לשרוף במזבח את חלקי הקרבן המוקרבים (ראה מעשה הקרבנות א.יח). ו) עובר – זמני. ז) בקרבנות הגויים – שהגויים רשאים להביא עולות (שם ג.ב). ט) לפדות – להמיר בכסף או בשווה כסף. פסולי המקדשין – קרבנות שהוקדשו ונפטלו מלהקריבם. י) מים שמיני – מן הלידה. יא) אֶתֶנּוּ – מלשון "אתנן זונה" (דברים כג.ט), מלשון מתן, בהמה שניתנה לאישה תמורת זנות. וקחיר – מלשון "מחיר כלב" (שם), דבר הניתן תמורת כלב. ושניהם, האתנן ומחיר כלב, אסור

להקדישם בגלל הזולז והתיעוב שבהם (מרי"ג, מו). יג) שאור – בצק חמוץ ששהה זמן רב, שנותנים אותו בעיסה כדי להתטיס את הבצק, להתפיתו ולחמצו (בדומה לשמרים של ימינו הממלאים תפקיד זה). יד) שלא להשפית וכו' – שלא להקריב בלא מלח.

הקדמה: לפסוקים ולביאורם ראה ההקדמה להלכות אלו. א) תמימין – שלמים, שאין בהם מום. מבקרין – משובחים (ראה להלן ב.ח; ז.א). ב) מפי השמועה – כפי ששמעו איש מפי רבו במסורת שבעל פה כיצד להבין את פסוקי המקרא. למקדיש – והוא כלול במקריב האמור בפסוק. הקדישו לדמי נסכים – לקנות בשוויו נסכים, כלומר מנחת סולת בלולה בשמן ויין לניסוך הבאים עם חלק מהקרבנות (מעשה הקרבנות ב.א; להלן ו.א). ג) לא אָמַר כָּלֹם – ואינו קדוש לא לעולה ולא לשלמים (ראה גם מעשה הקרבנות ד.יב). שיהיה פיו ולבו שוין – שיתכוון בלבו למה שהוא מוציא בשפתיו. ואם לא עשה כן, אין הקדשתו הקדשה, כיוון שאין הקדש חל בדבר שבטעות (ערכים וחרמים ו.לד).

ג) שדמה – חשב בטעות. הרי זה קדש – מפני שהתכוון למה שאמר, וטעות בדיעת ההלכה אינה בגדר הקדשה בטעות (לח"מ תמורה א.ב).

יש בכללן ארבע עשרה מצוות, ארבע מצוות עשה ועשר מצוות לא תעשה, וזה הוא פרטן: א) להקריב כל הקרבנות תמימים. ב) שלא להקדיש בעל מום למזבח. ג) שלא לשחט. ד) שלא יזרק דמו. ה) שלא יקטיר חלב. ו) שלא יקריב בעל מום עובר. ז) שלא יקריב בעל מום אֶפְלוּ בקרבנות הגויים. ח) שלא יטיל מום בקדשים. ט) לפדות פסולי המקדשין. י) להקריב מיום שמיני והלאה, וקדם זמן זה הוא הנקרא 'מחטר זמן' ואין מקריבין אותו. יא) שלא להקריב אֶתֶנּוּ ומחיר. יב) שלא להקטיר שאור ודבש. יג) למלח כל הקרבנות. יד) שלא להשפית המלח מעל הקרבנות. וביאור מצוות אלו בפסקים אלו.

פרק ראשון

איסורי מומים

המקדיש או מקריב בעלי מומים למזבח

א מצות עשה להיות כל הקרבנות תמימין ומבקרין, שנגאמר: "תמים יהיה לרצון" (ויקרא כב.כא) – זו מצות עשה. ב וכל המקדיש בהמה שיש בה מום לגבי המזבח – עובר בלא תעשה, ולוקה על הקדשו, שנגאמר: "כל אשר בו מום לא תקריבו" (שם כב.ב) – מפי השמועה למדו שזו אזהרה למקדיש בעלי מומין. אֶפְלוּ הקדישו לדמי נסכים – לוקה, שבניין קדשים הוא.

ג, המתכוון לומר 'שלמים' ואמר 'עולה', 'עולה' ואמר 'שלמים' – לא אָמַר כָּלֹם, עד שיהיה פיו ולבו שוין. לפיכך, המתכוון לומר על בעל מום 'עולה' והקדישו שלמים, או 'שלמים' ואמר 'עולה' – אף על פי שנתכוון לאסור, אינו לוקה.

ג) מי שדמה שמתר להקדיש בעל מום למזבח, והקדיש – הרי זה קדש, ואינו לוקה.

ד¹ השוחט בעל מום לשם קרבן - לוקה, שהרי נאמר בבעלי מומין: "לא תקריבו אלה ליי" (שם כב,ב), ומפי השמועה למדו שזו אזהרה לשוחט. וכן הזורק דם בעלי מומין על המזבח - לוקה, שהרי נאמר בהן: "לא תקריבו ליי" (שם כב,ד) - מפי השמועה למדו שזו אזהרה לזורק.

ד² וכן המקטיר אמורי בעלי מומין על המזבח - לוקה, שנאמר: "ואשה לא תתנו מהם על המזבח" (שם כב,ב) - אלו החלבים. נמצאת למד שאם הקדיש בעל מום, ושחטו, וזרק דמו, והקטיר אמורי - לוקה ארבע מלקיות.

ה אחד בעל מום קבוע או בעל מום עובר - אם הקריבו, עובר בכל אלו, שנאמר: "לא תזבח לי אלהיך שור ושה אשר יהיה בו מום" (דברים יז,א) - מפי השמועה למדו שזו אזהרה לבעל מום עובר; כגון שהיה בבהמה גרב לח או חזונית - אם הקריבה, לוקה.

ו ולא קרבנות ישראל בלבד, אלא אף קרבנות גויים - אם הקריבן והן בעלי מומין, לוקה, שנאמר: "ומיד בן גבר לא תקריבו את לחם אלהיכם מכל אלה" (ויקרא כב,כה).

המטיל מום בקודשים

ז המטיל מום בקדשים, כגון שסמא את עינו או קטע ידו - לוקה, שהרי נאמר בקרבן: "כל מום לא יהיה בו" (שם כב,א) - מפי השמועה למדו שזו אזהרה שלא יתן בו מום. ואינו לוקה אלא בזמן שבית המקדש קיים, שהרי היה ראוי לקרבן ופסלו; אבל בזמן הזה - אף על פי שעבר בלא תעשה, אינו לוקה. ח הטיל מום בקדשים, ובא אחר והטיל בה מום אחר - השני אינו לוקה.

ט אחד המטיל מום בקדשים עצמן או בתמורתן; חוץ מן הבכור ומן המעשר, שהמטיל מום בתמורתן אינו לוקה, לפי שאינו ראויין לקרבן, כמו שיתבאר במקומו (תמורה ג,א), וכן המטיל בתשיעי שלטעות עשירי - אינו לוקה.

ק רבים לעולם" (תמורה ג,א). תשיעי שלטעות עשירי - כשמנה את צאנו כדי להפריש מהן מעשר בהמה, קרא "עשירי לבהמה שיצאה תשיעית מן הדיר, שדינה שהיא קדושה אך אסור להקריב אותה, ולכן המטיל בה מום אינו לוקה (ראה בכורות ח,א-ב).

ד¹ השוחט בעל מום - שעבר והקדיש אותו או שהקדיש אותו כשהוא תם ונפל בו מום.

ד² אמורי - אברי הקרבנות הקרבים על המזבח (מעשה הקרבנות א,יח). ארבע מלקיות - ארבע סדרות של 39 מלקות בכל סדרה.

ה בעל מום קבוע - בלתי הפיך, כגון אבר שנכרת (לפרוט ראה ביאת המקדש וד). גרב לח או חזונית - מחלת עור הניתנת לריפוי (ראה הלן ביאור ב,ז). אם הקריבה - ועדיין לא נרפא המום.

ו לוקה - השוחט או המקריב.

ז סמא את עינו - עיוור את עינו. לוקה - אם הטיל בו מום קבוע. ואם הטיל בו מום עובר, אינו לוקה, שהרי כשיתרפא יהיה ראוי לקרבן (רדב"ז; מנ"ח רפז). ח השני אינו לוקה - מפני שכבר אינו ראוי להקרבה, ואף איסור תורה אין בדבר (לח"ט). ויש מי שאומר שאף על פי שאינו לוקה, יש איסור בדבר (ערוה"ש נא,ו).

ט תמורתן - חילופיהן. התמורה היא בהמת חולין שקדשה כשניסו בעליה להמיר (להחליף) אותה בבהמת הקדש, כשאמרו: 'בהמת חולין זו במקום בהמת הקדש זו' (תמורה ב,א). בכור - בכור בהמה טהורה, בין מן הבקר בין מן הצאן, חלה עליו קדושת בכורה משעה שנולד, ודינו כקודשים קלים, ורק הכהנים אוכלים אותו. ואם יש בו מום, נעשה חולין, ומותר באכילה לכל אדם בתנאים מסוימים (בכורות א-ב, א). מעשר - מעשר בהמה, 10% מן הבהמות הנולדות בכל שנה, והם נאכלים לבעלים: אם הבהמה תמימה, היא קדושה, וחייב להקריב אותה במקדש, ויכול לאכול אותה; ואם נפל בה מום, הרי היא בגדר חולין, ויכול לאכול אותה בלא להקריב אותה במקדש (בכורות ו,ה). שאינן ראויין לקרבן - תמורת הבכור והמעשר אינן

פדיון קודשים בעלי מום

י ותפדה בערך הכהן ותצא לחלין – פדיון בהמה שהוקדשה הוא שחרורה ממעמדה, כלומר שהמקדיש אותה נותן כסף תמורתה ומוציא אותה לחולין (ובטלה קדושתה), והקדושה חלה על הכסף, ולשם כך בית דין צריך להעריך את שווייה (ויקרא כז, יא-יג; ערכים וחרמים ה, יא-יב; מג"ח שג). **שנפול בה מום** – לאחר שהוקדשה, שהמקדיש אותה חייב לפדות אותה לפי הערך שמעריך אותה הכהן (ערכים וחרמים שם). **שנאמר: "רק בכל את נפשך תזבח ואכלת בשר"** בכרפת ה' אלהיך אשר נתן לך בכל שעריך, הטמא והטהור יאכלנו כפצבי וכאיל".

יא והיא קדש – שילדה בזמן שהייתה בקדושתה. שלא יהיה טפל חמור מן העקר – לא ייתכן שהוולד, שקדושתו באה לו מצד אמו, יהיה קדוש וייקרב, ואילו אמו אינה קרבה. הנולד חלין – ואין צריך לפדות אותו. נפדית אחר שתמות – ויוצאת לחולין, והכסף קדוש. **אלא על דמיה** – על שווייה. אך כשחלה קדושה על גוף הבהמה, אי אפשר לפדותה לאחר מותה, מפני שבעליה צריך להעמיד אותה לפני הכהן כדי שיעריך את שווייה (בהלכה הבאה; ערכים וחרמים ה, יב).

יא העמדה והערכה – ככתוב: "ואם כל בהמה טמאה אשר לא יקריבו ממנה קרבן לה, והעמיד את הבהמה לפני הכהן. והעריך הכהן אתה בין טוב ובין רע, כערכך הכהן כן יהיה" (ויקרא כז, יא-יב).

יב. וצריך שתוכל הבהמה לעמוד בשעה שהכהן מעריך אותה, כלומר כשהיא חיה, ולכן נקברת ככל בעל חיים שהוקדש ומת (ערכים וחרמים שם; פסולי המוקדשין יט, יא). **כל זמן שהיא מפרקסת** – הפרוסט הוא הפרפור או הרעד והתנועות הבלתי רצוניות של אברי הבהמה אחר שנשחטה (פ"מ אהלות א, ז), שעדיין היא בגדר חיה וניתן להעריך אותה (ערכים וחרמים ה, יג). **ואם ילדה קרבן וילדה** – אם ילדה לפני שנפדתה, יקרב הוולד שילדה כסוג הקרבן שהוקדשה לו אמו, מפני שוולד בהמה שהוקדשה קדוש כאמו (תמורה ד, יג). **הנולד אסור ואינו נפדה** – שגורו חכמים כן, כדי שלא ישאיר הבעלים את האם חיה מתוך כוונה לגדל ממנה

י המקדיש בעלת מום למזבח – אף על פי שלוקה, הרי זו נתקדשה, ותפדה בערך הכהן ותצא לחלין, ויביא בדמיה קרבן. וכן הדין בבהמת קדשים שנפול בה מום. ומצות עשה היא לפדות קדשים שנפול בהן מום, ויצאו לחלין ויאכלו, **שנאמר: "רק בכל את נפשך תזבח ואכלת בשר"** (דברים יב, טו) – מפי השמועה למדו שהכתוב מדבר בפסולי המקדשין, שפדו. וכבר בארנו בערכין (ה, יא) שזה שנאמר "ואם כל בהמה טמאה אשר לא יקריבו ממנה קרבן ליי" (ויקרא כז, יא), שהוא מדבר בבעלי מומין, שפדו.

יא מה בין בעלת מום קבוע לבעלת מום עובר? שהמקדיש בעלת מום קבוע: אם ילדה והיא קדש – יפדה הנולד ויצא לחלין, אף על פי שהיא תמים, כדי שלא יהיה טפל חמור מן העקר; ואם נתעברה קדם שתפדה, וילדה אחר פדיון – הנולד חלין; ואם מתה קדם שתפדה – נפדית אחר שתמות, שהרי לא חלה קדשה גמורה על גופה אלא על דמיה, מפני שהיתה בעלת מום קבוע.

יא אבל המקדיש בעלת מום עובר, או תמימה, ואחר שהקדישה נולד לה מום קבוע: אם מתה קדם שתפדה – תקבר כשאר הקדשים התמימים, מפני שהיא צריכה העמדה והערכה, כמו שבארנו בערכין (ה, יב); ואם נשחטה קדם שתפדה – הרי זו נפדית כל זמן שהיא מפרקסת, ואחר כך תאכל; ואם ילדה – יקרב וילדה. נתעברה קדם שתפדה, וילדה אחר שנפדית – הנולד אסור, ואינו נפדה.

רישום מבאר להלכה יא

ולדות, ויבוא לידי תקלה, כיוון שאסור לעבוד גם אם הבהמה נפדתה או להשתמש בצמר שלה, ומותר רק לאכול אותה (בבלי בכורות טו, ב; רש"י שם; מעילה א, ט).

יא אָלָא כִּיצַד יַעֲשֶׂה? סְמוּךְ לַפְדִּיּוֹן אָמוּ מִתְּפִיס זֶה הַנֶּלְדָּ לְשֵׁם אוֹתוֹ הַזֵּבַח, לְפִי שְׂאִינּוּ יְכוּל לְהַקְרִיבוּ מִכַּח אָמוּ, מִפְּנֵי שְׂבָא מִכַּח קִדְשָׁה דְחֻוּיָהּ.

מכירה לאחר הפדיון

יב כָּל פְּסוּלֵי הַמִּקְדָּשִׁין – כְּשִׁפְדוּ, מִתָּר לְשַׁחֵט אוֹתָן בְּשׁוֹק הַטְּבָחִים, וְלִמְכַר אוֹתָן שָׁם בְּשׁוֹק, וְלִשְׁקַל בְּשָׂרָם בְּלִיטְרָא, כְּשֶׁאָר הַחֲלִין, חוּץ מִן הַבְּכוֹר וּמִן הַמַּעֲשֵׂר. מִפְּנֵי שְׂמִכְרֵתָם בְּשׁוֹק מוֹסִיף בְּדַמְיָהֶם: שְׂאָר הַקְּדָשִׁים, שְׂדַמְיָהֶן חוּזְרִין לְהַקְדָּשׁ, שְׁהָרִי מִבֵּיא בְּדַמְיָהֶם בְּהֵמָה אַחֶרֶת – מוֹכְרִין אוֹתָן כְּחֲלִין בְּשׁוֹק; אֲבָל הַבְּכוֹר וְהַמַּעֲשֵׂר, שְׂאִין דְּמֵיהֶם לְהַקְדָּשׁ, אֲלָא נֶאֱכָלִין בְּמוֹמָם, כְּמוֹ שִׁיתַּבְּאָר (בכורות א, ג; ו, ד) – אִין שׁוֹחֲטִין אוֹתָם בְּשׁוֹק הַטְּבָחִים, וְאִין מוֹכְרִין אוֹתָם שָׁם.

יב אָפְלוּ הַתְּפִיס כְּכוֹר לְבָדֵק הַבֵּית – אִינּוּ נִשְׁקַל בְּלִיטְרָא, וְלֹא יִמְכַר בְּשׁוֹק, שְׂאִינּוּ יְכוּל לְהַתְּפִיס אֲלָא דְבַר הַקְּנִי לֹא קִנְיָן גָּמוּר.

מום, שהם של הבעלים, לא התיירו למכור אותם באטליו כדרך שמוכרים חולין, אלא: את הבכור מותר למכור בבית בלא שקילה מדויקת, ואילו את המעשר אסור למכור כלל (ראה בכורות א יז-יח; ה"י; וראה פה"מ בכורות ה, א).

יב הַתְּפִיס כְּכוֹר לְבָדֵק הַבֵּית – הַקְדִּישׁ הַכֶּהֵן לְמִקְדָּשׁ אֵת הַזִּכּוֹת שִׁישׁ לוֹ בַּבְּכוֹר שֶׁנִּפְלַח בּוֹ מוֹם, כּוֹלֵל הַזִּכּוֹת לְמִכּוֹר אוֹתוֹ, וְלִכֵּן אִם יִמְכְּרוּ, תְּמוֹרָתוֹ לְהַקְדֵּשׁ (בכורות א, ג), וְלִכֵּן לְכַאוֹרָה יֵשׁ לְהַתִּיר לְמוֹכְרוֹ בְּשׁוֹק. וְלִשׁוֹן בְּדֵק הַבֵּית מִשְׁמַעוֹ 'תִּיקוֹן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ', וְהוּא שֶׁם כּוֹלֵל לְנִכְסֵי בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. אֲלָא דְבַר הַקְּנִי לֹא קִנְיָן גָּמוּר – הַתְּפִיס הַבְּכוֹר לֹא הוֹעִילָה לְהַתִּיר דְּבָרִים אֵלוֹ שֶׁמִּלְכַתְּחִילָה לֹא הֵיוּ חֵלֶק מִזְכוּרֵי הַקְּנִיִּין שֶׁל הַכֶּהֵן (ראה ר"י קורקוס; ש"ע"ה זבחים קעו).

פְּרָק שְׁנִי

המומים המיוחדים בבהמה

מומי הבהמה

א כָּל הַמוּמִין הַפּוֹסְלִין בְּאָדָם וּבַבְּהֵמָה – חֲמִשִּׁים, וּכְבָר נִמְנֵוּ (ביאת המקדש פרק ז). **ב** וַיֵּשׁ מוּמִין אַחֲרֵים, מִיַּחֲדִין בְּבַהֲמָה וְאִינָם רְאוּיִין לְהֵיּוֹת בְּאָדָם, וּשְׁלֶשֶׁה וְעֶשְׂרִים הֵן, וְזֶה הוּא פְּרָטֶן: (א) אִם הָיָה גִלְגֵּל עֵינָה עָגֵל כְּשֶׁלְּאָדָם. (ב) עֵינָה אַחַת גְּדוּלָה כְּשֶׁלְּעָגֵל וְהַשְּׂנֵיָה קִטְנָה כְּשֶׁלְּאָדָם. אֲבָל אִם הָיְתָה אֵין גְּדוּלָה וְאֵין קִטְנָה, אָפְלוּ קִטְנָה עַד כְּפּוֹל – כְּשֶׁר. (ג) אִם יֵשׁ בְּלֶכֶן עֵינָה יִבְלַת שְׁשִׁים בָּהּ שְׁעָר. (ד) אִם הַגְּרָגַר שֶׁלָּה כ-16 מ"מ. (ג) יִבְלַת – גוֹשׁ עוֹר שֶׁלָּא בִּמְקוֹמוֹ, בֵּין יֵשׁ בָּהּ שִׁיעַר בֵּין אֵין בָּהּ

ב (א) עָגֵל כְּשֶׁלְּאָדָם – שְׁעִין הַבְּהֵמָה מְשׁוּכָה יוֹתֵר מֵעֵין הָאָדָם. רָאָה תְּמוּנוֹת. עֵינָה אַחַת גְּדוּלָה כְּשֶׁלְּעָגֵל וְהַשְּׂנֵיָה קִטְנָה כְּשֶׁלְּאָדָם – דּוּקָא כַךְ, אֲבָל אִם אַחַת גְּדוּלָה וְאַחַת רִגִּילָה אוֹ אַחַת קִטְנָה וְאַחַת רִגִּילָה אוֹ שְׁשִׁתִּיהֶן גְּדוּלוֹת אוֹ שְׁשִׁתִּיהֶן

קטנות – כשרה (רע"א);

כס"מ; בניגוד לאדם ראה

ביאת המקדש ח, ו). קוטר

הממוצע של עין העגל

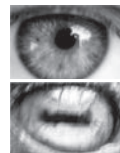
כ-32 מ"מ ושל הארז

כ-12 מ"מ. (ב) פול

– מין קטנית שקוטר

הגרגר שלה כ-16 מ"מ. (ג)

יבלת – גוש עור שלא במקומו, בין יש בה שיער בין אין בה

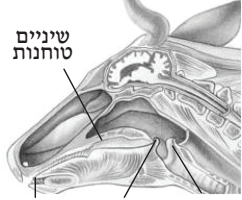
עין האדם
למעלה ועין
הבהמה (ע)
למטה.

שיער (ליבלת שאין בה שיער ראה להלן ח).
ד נקב העור שביין שני חטמיה במקום הנראה - שנעשה חור בין שני נחיריה במקום גלוי לעין המתבונן מבחוץ (פה"מ בכורות ד, ה). פרוס - ששפתו העליונה מכסה את התחתונה ועודפת עליה (רש"י בכורות מ, א). ראה איור. **ג** ו חטיה - החיטים החיצוניות הם מיתרי הקול, שני סחוסים דומים לגררי חיטה בראש קנה הנשימה, הגלויים למביט לתוך לוע הבהמה; והפנימיות הוא הכינוי למכסה הגרון, המונע את האוכל מלהיכנס אל קנה הנשימה בשעת האכילה, ואינו נראה למביט ללוע הבהמה. והרמב"ם מביא בשם "יש אומרים" שהחיטים הן השיניים הקדמיות שקרובות לשפה התחתונה, והפנימיות הן השיניים הטוחנות (פה"מ שם). ראה איור. **ז** שנגממו - לפי הפירוש הראשון, צמקו, ולפי הפירוש השני, נשברו השיניים אף על פי שנשארו שורשיהן. **ח** שנגממו - נחסרו. **ט** נעקרו חטיה הפנימיות - אבל אם ניקבו או נגממו או נפגמו, אין המום ניכר בחיטים הפנימיות, ולכן אינו מגדיר את הבכור כבעל מום, ומתיר לשחוט אותו לחולין (ראה לעיל א, ט), אבל אסור להקריב אותו על המזבח, מפני שאינו מובחר (להלן ח). שיהרי וכו' - שאם נעקרו, הרי זה מום גלוי, ופסול (ואין פוסל אלא מום שבגלוי ראה ביאת המקדש ו, י). **י** זכרותו - העצם שבתוך הקרן (רש"י בכורות מד, א). ולא נשאר מהן פלום - אם נעקרה העצם ומקום העקירה נראה שקוע (רש"י שם), הרי זה מום גמור לעניין שחיטת הבכור כחולין. אבל אם נשארה עצם כלשהי סמוך לבשר, אסור להקריב אותו, מפני שאינו מובחר (להלן ח). נקבה שיש לה קרניים - אף על פי שבדרך כלל יש קרניים רק לזכרים. **יא** שחופה [מכסה] את גיד הבהמה - "הוא הנרתיק המשתלשל בזכרות הבהמה אשר ממנו יוצא האיבר" (פה"מ שם ו, ה), אך אם נפגם הגיד, אין זה מום, משום שאינו מום גלוי (שם). **יב** נפגמה הערוה שלנגקבה - "החלק הכולט מהם על פני הגוף" (שם). **יג** מן העצם אבל לא מן הפרק - זנב הבהמה מורכב משרשרת חוליות. אם נחתך מעט מעצמות חוליות הזנב, אסור להקריב את הבהמה על המזבח. אבל אם נתלש מעט מן הבשר בין חוליה לחוליה, מותר להקריב אותה על המזבח, משום שהבשר חוזר ומתפא, ואינו בגדר מום קבוע (רש"י שם ט, ב). **יד** מפצל לשנים בשני עצמים - שנחלקה העצם שבקצה הזנב לשני חלקים ונתרה חתיכת עצם בכל אחד מן הקצוות. **טו** בין חליה לחליה - ברגיל יש סחוס דק בין חוליה לחוליה. **יו** גדי - בן העז. **יז** טלה - בן הכבשה. **יז** שיהיה רף ומדלדל - שזנבו הקצר של הגדי פונה בדרך כלל כלפי מעלה. ראה איור. **יח** נשבר עצם הזנב - והזנב נראה שבור ומדולדל, להבדיל מן "נפגם" (לעיל סעיף יג).

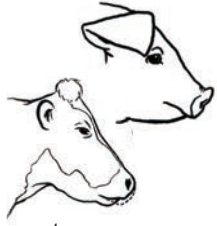
נקב העור שביין שני חטמיה במקום הנראה. ה) פיה דומה לשלחזיר, פרוס, אף על פי שאינו מתקדד כשפוד. **ג** ו) חטיה החיצונית שנקבו, ז) או שנגממו, אף על פי שנשאר מקצתן, ח) או שנגממו. ט) אם נעקרו חטיה הפנימיות, שהרי בעת שפותחת פיה וצונחת הן נראין חסרין. **ד** י) אם נטלו קרניה וזכרותן עמהן, ולא נשאר מהן פלום. אבל נקבה שיש לה קרניים - פשרה. יא) אם נפגם העור שחופה את גיד הבהמה. יב) אם נפגמה הערוה שלנגקבה. יג) אם נפגם הזנב מן העצם, אבל לא מן הפרק. יד) אם היה ראש הזנב מפצל לשנים בשני עצמים. טו) אם היה בין חליה לחליה מלא אצבע בשר. יו) אם היה הזנב קצר. ועד כמה? בגדי: חליה אחת - מום; שתיים - פשר. ובטלה: ארף שתי חליות - מום; היתה שלש - פשר. יז) זנב הגדי שהיה רף ומדלדל, דומה לשלחזיר; יח) אם נשבר עצם הזנב, אבל אם נשבר עצם מצלעותיו - פשר, מפני שאינו בגלוי. ה) יט) בעל חמש רגלים. כ) אם אין לו אלא שלש רגלים. כא) אם היתה אחת מרגליו וידיו פרוטות

סעיף יז: זנב הגדי דומה לשל חזיר (הציור הימני זנב גדי רגיל, ושני האחרים משמאל זנב דומה לשל חזיר).

איור מבאר להלכה ג סעיפים ו-ט: חטיה הפנימיות והחיצוניות של הבהמה

סעיף ה: פה פרוס של פרה כשל חזיר. במקווקו - שפה תחתונה רגילה של פרה

עגלה כשֶׁלַחֲמֹר, אף על פי שהיא סְדוּקָה וּפְרוּסָה. (כב) אִם הִיְתָה רְגֵלוֹ אוֹ יָדוֹ קְלוּטָה כְּשֶׁלַחֲמֹר, וְזֶה הוּא "קְלוּט" הָאֲמֹר בְּתוֹרָה (ויקרא כב, כג). (כג) אִם נִגְמְמוּ טְלָפִיָּה בְּזִכְרוֹתֶיךָ עִמָּךְ, אף על פי שֶׁנִּשְׁאָר מִזִּכְרוֹתֶיךָ מַעֲט קָרוֹב לְבִשָׁר.

ו¹ כָּל מוֹם מְשֻׁלָּשׁ וְשִׁבְעִים מוֹם הַמְּנוּיִין בְּבִהְמָה – פּוֹסְלִין אוֹתָהּ מִן הַקֶּרְבָּן. וְאִם נָפַל אַחַד מֵהֶן בְּתַמִּימָה שֶׁהִיא קֹדֶשׁ – תִּפְדָּה וְתֵצֵא לְחֵלִין; חוּץ מִזֶּהן וְחוּלָה וּמִזְהֶם, שֶׁאֵף עַל פִּי שְׂאִינוֹ כָּשֵׁר לְקֶרְבָּן אִינוֹ נִפְדָּה, אֲלָא יְהִי קָיָם, וְרוּעָה עַד שִׁפְלָה בּוֹ מוֹם אַחַר קְבוּעָה מִשְׁאָר הַמוּמִין, וְיִפְדָּה.

מום עובר

ו² וְכֵן בְּהֵמַת קֹדְשִׁים שֶׁנּוֹלַד בָּהּ מוֹם עוֹבֵר – אֵינָה קֶרְבָּה וְלֹא נִפְדָּית. ז' וְאֶרְבָּעָה מוּמִין עוֹבְרִין יֵשׁ בְּבִהְמָה וּבְאָדָם, וְאֵלוֹ הֵן: (א) גָּרֵב לַח. (ב) חֲזוּזִית שֶׁאֵינָה מְצֻרִית. (ג) מִים שִׁיּוֹרְדִין בְּעֵין וְאֵינָן קְבוּעִין. (ד) סְנַגְרִים שֶׁאֵינָם קְבוּעִין.

שאינו קרב ושאינו נפדה

ח וְיֵשׁ שֵׁם אֶרְבָּעָה חֲלִיִּים אַחֲרֵים, אִם נִמְצָא אַחַד מֵהֶן בְּבִהְמָה – אֵין מְקַרִּיבִין אוֹתָהּ, לְפִי שֶׁאֵינָה מִן הַמְּבַחֵר, וְהַפְּתוּב אוֹמֵר: "מְבַחֵר נְדָרִיד" (רבי'ם יב, יא; ושם: נְדָרִיקָם), וְאֵלוֹ הֵם: (א) מִי שֶׁבִּלְבָּן עֵינָיו יִבְלַת שְׂאִין בָּהּ שַׁעַר. (ב) אִם נִגְמְמוּ קֶרְנָיו, אף על פי שֶׁנִּשְׁאָר מִזִּכְרוֹתֶיךָ מַעֲט סְמוּךְ לְבִשָׁר. (ג) אִם נִפְגְּמוּ חֲטוּי הַפְּנִימִיּוֹת. (ד) אִם נִגְמְמוּ חֲטוּי הַפְּנִימִיּוֹת. אִם הָיָה אַחַד מִכָּל אֵלוֹ בְּקֹדְשִׁים – לֹא קֶרְבִּין וְלֹא נִפְדִּין, אֲלָא יִרְעוּ עַד שִׁפְלָה בְּהֵן מוֹם. וְאִם הַקֶּרְבָּן – יִרְאֶה לִּי שֶׁהֲרָצוּ.

ט וְכֵן בְּהֵמַת קֹדְשִׁים שֶׁנִּעְבְּרָה בָּהּ עֲבָרָה, אוֹ שֶׁהִמִּיתָ אֶת הָאָדָם בְּעַד אַחַד אוֹ עַל פִּי הַבְּעָלִים – לֹא קֶרְבָּה וְלֹא נִפְדָּית, עַד שִׁינְלֹד לָהּ מוֹם קְבוּעַ.

– שטטוש או איבוד כושר הראייה לזמן מסוים באופן פתאומי (פה"מ בכורות ו, ג; להגדרת הסנוורים הקבועים ראה להלן יב).

ח יֵשׁ שֵׁם – יש. המילה 'שם' היא מילת קישור שתורגמה מהסגנון הערבי, ואינה ציון מקום. והַפְּתוּב אוֹמֵר: "הִיְתָה הַמְּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹהֵיכֶם בּוֹ לְשַׁפֵּךְ שְׁמוֹ שָׁם, שָׁמָּה תִּבְיֹאוּ אֶת כָּל אֲשֶׁר אֲנִי מִצְוֶה אֲתֶכֶם עוֹלְתֵיכֶם וְזִבְחֵיכֶם מֵעֲשָׂרְתֵיכֶם וְתִרְמַת יִדְכֶם וְכֹל מְבַחֵר נְדָרִיקָם אֲשֶׁר תִּדְרוּ לָהּ." (ב) נִגְמְמוּ קֶרְנָיו וְכו' – ראה לעיל ביאור ד. ג. – (ד) נִפְגְּמוּ... נִגְמְמוּ חֲטוּי הַפְּנִימִיּוֹת – ראה ביאור לעיל ג. וְאִם הַקֶּרְבָּן – בדיעבד. יִרְאֶה לִּי – הצהרת הרמב"ם שהלכה זו מדעתו ואין לה מקור מפורש (איגרת לרבי פנחס הדוין, מהדורת שילת, עמ' תמג). שֶׁהֲרָצוּ – שהתקבלו ברצון, ואינו חייב להביא קרבן אחר לנדורו או לחובתו.

ט שֶׁנִּעְבְּרָה בָּהּ עֲבָרָה – של בעילה. בְּעַד אַחַד וְכו' – שאם היו שני עדים, דינה מיתה ואסור ליהנות ממנה (בבלי שימוש) וכל שכן להקריב אותה (בבלי בכורות מא, א; להלן ד, ב). לֹא קֶרְבָּה – מפני ש"כל שיש בו השחתה פסול" (להלן ג, ג). מוֹם קְבוּעַ – ואז אפשר לפדותה.

סעיפים כא–כב: פרסה עגולה כשלחמור, ובה סימני סדוקה ופרוסה (הימני) ופרסה רגילה של בהמה כשרה (השמאלי).

ה (כא) סְדוּקָה וּפְרוּסָה – פרסת בהמה כשרה ארוכה ושסועה לשני חלקים. ראה אזור. (כב) קְלוּטָה כְּשֶׁלַחֲמֹר – עגולה ואינה שסועה (רדב"ז). ראה אזור. (כג) נִגְמְמוּ טְלָפִיָּה בְּזִכְרוֹתֶיךָ עִמָּךְ – נחתכו פרוסותיה יחד עם חלק מעצם כף הרגל (ראה רש"י בכורות מד, א).

ו¹ מְשֻׁלָּשׁ וְשִׁבְעִים מוֹם – 50 משותפים לאדם ולבהמה, ו-23 מיוחדים לבהמה. חוּץ מִזֶּהן – בבקר כשהוא בן שלוש שנים ויותר, ובצאן כשהוא בן שנתיים ויותר, מפני שהזקנה קרובה להיחשב מוֹם (מעשה הקרבנות א, 2א; פה"מ פ"ה א, ב). וְחוּלָה – "שהוא רועד מפני חוליו וכישלון כוחו" (ביאת המקדש ז, יב). וּמִזְהֶם – שנודף מגופו ריח רע. אֲלָא יְהִי קָיָם – בקדושתו.

ו² אֵינָה קֶרְבָּה וְלֹא נִפְדָּית – וממתין עד שיעבור מומה. ז' א' גָּרֵב לַח – שחין, מחלת עור קשה (רש"י ויקרא כא, א). אם הפצע יבש, אין לו רפואה, והוא מוֹם קְבוּעַ. אבל אם הפצע כולו לח, יש לו רפואה, והוא מוֹם עוֹבֵר (ראה ביאת המקדש ו, ט; ז, ט). (ב) חֲזוּזִית שֶׁאֵינָה מְצֻרִית – מין מחלת עור. (ג) מִים שִׁיּוֹרְדִין בְּעֵין – אפשר שהכוונה לדלקת הענבייה (chronic uveitis), המתאפיינת בהפרשה מימית מהעין ועשויה לפגוע קשות בראייה (ראה שטיינלץ ע"פ רש"י בכורות לח, ב), וייתכן שתזונה מתאימה תרפא אותה (ראה ביאת המקדש ז, ה; להגדרת המים הקבועים ראה להלן יג–טו). (ד) סְנַגְרִים שֶׁאֵינָם קְבוּעִין – שטטוש או איבוד כושר הראייה לזמן מסוים באופן פתאומי

טרפה וחסרון אבר

י אחת מן הטרפות האוסרין אותה באכילה – הטרפה היא בהמה החולה באחד מן החוליים העלולים להביא למיתתה, הגמויים בהלכה (שחיטה פרקים ה-יא), והיא אסורה באכילה, גם אם נשחטה לפני שמתה. הרי הוא אומר – בתוכחת ה' לישראל על בעלי החיים הפגומים שהם מקריבים: "וכי תגישון עור לזבח אין רע וכי תגישו פסח וחלה אין רע, הקריבתי נא לפחתך [לשר או לשליט] הירצף או הישא פניך? אמר ה' צבאות". אין פודין את הקדשים להאכילן לבלבים – מפני שאסור לאכול בהמה טרפה ואף אסור להאכיל אותה לכלבים מפני שזהו ביזיון הקודשים.

יא לבית השרפה – מצות עשה לשרוף בהמה שהוקדשה ונעשית טרפה. וצריך לשרוף אותה בעזרה במקום המיועד לשרפת קרבנות שנפסלו (פסולי המוקדשין יט, 20; מעשה הקרבנות ג, 2). שנגמצאת בכליה אחת וכו' – בהמה שיש לה רק כליה אחת או שאין לה טחול אינה טרפה (שחיטה ח, כה-כו; ו, 2). שאין חסרון מבפנים מום – שמום שאינו גלוי אינו פוסל (ראה ביאת המקדש ו, 1). שנגאמר – בקרבנות המוספים. שלש פליות וכו' – אף על פי שאינה טרפה (שחיטה שם), אסור להקריב אותה על המזבח, מפני שאינה 'תמימה'.

יב אי זה הוא סנורים קבועים – שהם מום קבוע (ראה ביאת מקדש ז, ה), ולא מום עובר (כלעיל ז). שמונים יום – רצופים. ובדקין אותו שלשה פעמים – בהבדל של 27, 27, 26 ימים בין בדיקה לבדיקה כדי לוודא שהסנורים קבועים. אם ראה וכו' – ופסקה ראייתו שנית, חוזר ובדוק אותו כסדר האמור לעיל.

יג שהמים קבועין – שהם מום קבוע. בשאכלה עשבים וכו' – כדי לדעת אם יש קשר בין התזונה העונתית לבין

בהמה שנולד לה אחת מן הטרפות האוסרין אותה באכילה – אסורה לגבי המזבח; הרי הוא אומר: "הקריבתי נא לפחתך, הירצף או הישא פניך?" (מלאכי א, ח). ואף על פי שאינה ראיה לקרבן – אין פודין אותה, שאין פודין את הקדשים להאכילן לבלבים, אלא ירעו עד שימותו, ויקברו.

יא נשחטה ונגמצאת טרפה – הרי זו תצא לבית השרפה. וכן אם נמצא אבר מאברה הפנימיין חסר, אף על פי שאינה טרפה, כגון שנגמצאת בכליה אחת, או שנשטל הטחול – הרי זו אסורה למזבח, ותשרף, לא מפני שהיא בעלת מום, שאין חסרון מבפנים מום, אלא מפני שאין מקריבין חסר פלל, שנגאמר: "תמימם יהיו לכם" (במדבר כח, יט; כח, לא; כט, ט). וכל היתר – כחסר; לפיכך, אם נמצא לה שלש פליות או שני טחולים – פסולה.

סנורים ומים קבועים

יב אי זה הוא סנורים קבועים? כל ששקה שמונים יום ולא ראה. ובדקין אותו שלשה פעמים: ביום שבעה ועשרים ימית שהרגישו בו, וביום ארבעה ותמישים, וביום שמונים. אם ראה – מונים לו שמונים יום מעת שפסקה הראיה.

יג ובמה יודע שהמים קבועין? בשאכלה עשבים לחים מראש אדר ועד חצי ניסן, ואכלה אחר כן עשבים יבשים אלו וחסרי תשרי, ולא נתרפאת – הרי אלו מים קבועין. יד, וכמה תאכל מעשבים אלו הלחים בזמן הלח והיבשים בזמן היבש? כגורגרת או יתר, קדם סעודה ראשונה שלכל יום בשלשה חדשים אלו.

יד וצריך שתאכל אותן בכל יום אחר שתיה, ותהיה מתרת בשדה בעת אכילה, ולא תהיה לבדה אלא היא ובהמה אחרת לצוות עמה. אם נעשה לה כל אלו ולא נתרפאת – הרי אלו קבועין ודאי. ואם חסר אחת מפל אלו – הרי זה ספק, ואינה קרבה ולא נפדית.

המחלה. לכן בודקים את תזונת הבהמה בימות הגשמים ובימות הקיץ לפחות במשך חודש וחצי בסוף כל אחת משתי התקופות (פה"מ בכורות ג, 1). יד גורגרת – כנפח תאנה מיובשת, שליש ביצה.

יד מתרת – שאינה קשורה. לצוות עמה – להיות בצוותא עמה. ולא נפדית – שמא מום עובר הוא, ואסור לפדות לחולין בהמה בעלת מום עובר (לעיל ו).

טו, כיצד? אֲכֹלָה הֲלֹחַ כְּמִשְׁפָּטָיו בְּאֶדְרַךְ כְּלוּ וְחֻצֵי נִסְסָן, וְאֲכֹלָה אַחֲרָיו הֵיבֵשׁ כְּמִשְׁפָּטָיו בְּחֻצֵי נִסְסָן וְאִיר, שְׁנִמְצָאתָ שְׂאֵלָה בְשִׁלְשָׁה חֲדָשִׁים עַל הַסֶּדֶר, או שְׂאֵלָה כְּגִוּגְרַת אַחַר אֲכִילָה או קֹדֶם שְׁתִּיָּה, או שְׁתִּיָּה קְשׁוּרָה, או שְׁתִּיָּה לְבִדָּה, או שְׁתִּיָּה כְּגִנְהַ הַסְּמוּכָה לְעִיר, וְלֹא נִתְרַפְּאתָ – כָּל אֵלּוּ סִפְק קְבוּעֵין או עֹבְרִין; לְפִיכָּךְ, אִם הֵטִיל בָּהּ מוּם אַחַר – אֵינוֹ לֹקָה.

טז, אֲכֹלָה כְּמִשְׁפָּטָיָהּ בְּזִמְנֵי הָאֲכִילָה וְלֹא נִתְרַפְּאתָ, וְהָרִי הִיא בְּעֵלְת מוּם קְבוּעֵ – **טז** יֵשׁ בְּדָבָר סִפְק אִם לְמַפְרַע הִיא בְּעֵלְת מוּם קְבוּעֵ מַעַת שֶׁבָּאוּ לָהּ הַמַּיִם, או מַעַת שְׁנִתְיָאֲשׁוּ מִרְפוּאָתָהּ. לְפִיכָּךְ, הַפּוּדָה אוֹתָהּ קֹדֶם שְׁנִתְיָאֲשׁוּ מִרְפוּאָתָהּ, וְנִהְיָה בְּאוֹתוֹ הַפּוּדִין אַחַר שְׁנִתְיָאֲשׁוּ מִרְפוּאָתָהּ – הָרִי הוּא סִפְק מוּעֵל, וְאֵינוֹ מְבִיא קֶרְבֵּן מְעִילָה, כְּמוֹ שְׁתִּתְבָּאָר בְּמִקְוָמוֹ (מעילה א, ה.).

אפשר היה לפדות אותה קודם לכן, הכסף שנפדתה בו הוא חולין, ואין כאן מעילה בכספי ההקדש (בבלי בכורות ט, א.).

טז, כִּיצַד – תיאור המצבים של הספק. וְאֲכֹלָה אַחֲרָיו – מיד, בלא להמתין לסוף תקופת הקיץ, לאלול וחצי תשרי. כְּגִנְהַ הַסְּמוּכָה לְעִיר – ולא בשדה הפתוח. מוּם אַחַר – קבוע. אֵינוֹ לֹקָה – מספק, שמה המום הראשון היה קבוע, והמטיל מום בבהמה שכבר יש בה מום אינו לוקה (לעיל א, ח.).

טז מספור ההלכה מקורו בדפוסים, ואינו בכתבי היד, וכאן בא באמצע ההלכה. לְמַפְרַע – לשעבר. לְפִיכָּךְ הַפּוּדָה אוֹתָהּ... וְנִהְיָה וכו' – אף אם נהנה אחר שהתייאשו מלרפא אותה, עדיין חל דין ספק על כסף הפדיון שהתקבל בזמן הספק. סִפְק מוּעֵל – צדדי הספק הם: אם הבהמה בעלת מום קבוע מיום גילוי מחלתה, נפדתה כדין, הנהנה בדמי פדיונה מעל בכספי ההקדש; אבל אם היא בעלת מום קבוע רק אחר שעברו כל ימי הבדיקה, שאי מעילה בכספי ההקדש (בבלי בכורות ט, א.).

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

שאר פסולי בעלי חיים

פסולי קרבן העוף

א אֵין הַמוּמִין פּוֹסְלִין בְּעוֹף, וְכֵן אֶחָד הַזָּכָר וְאֶחָד הַנְּקֵבָה בְּעוֹף, שְׁלֹא נֶאֱמַר "תְּמִים זָכָר" (ויקרא כב, יט) אֲלֹא בְּבִהֵמָה בְּלִבָּד. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמוּמִין קְטָנִים. אֲבָל עוֹף שְׂיֵבֵשׁ גָּפוֹ או נְסִמִּית עֵינוֹ או נִקְטָעָה רִגְלוֹ – אֲסוּר לְגַבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, שְׂאִין מְקַרְבִּין חֲסֵר כֶּלֶל. וְכֵן אִם נוֹלַד בּוֹ אַחַת מִן הַטְּרָפוֹת שְׂאוּסְרִין אוֹתוֹ בְּאֲכִילָה – הָרִי זֶה נִפְסַל לְקֶרְבֵּן.

ב תוֹרִים קְטָנִים פְּסוּלִים, וּכְגַיִן יוֹנָה גְּדוֹלִים פְּסוּלִים, שְׁנֵאָמַר: "מִן הַתּוֹרִים אוֹ מִן בְּנֵי הַיּוֹנָה" (שם א, יד.).

התור והיונה ראה ביאור מעשה הקרבנות א, א.). וְצִוּוּהוּ לֵהוּיֹת הַקְּרַבְנוֹת כּוֹלֵם תְּמִימִים עַל הַטּוֹב שְׁבַעֲנִינִיהֶם... והוא הטעם שמקריבים תורים בוגרים וגוזלי יונים, שאלה הם הטובים ביותר ביניהם, מפני שיונה בוגרת אינה טעימה" (מו"ג ג, מו.).

א אֶחָד הַזָּכָר וְאֶחָד הַנְּקֵבָה בְּעוֹף – שאין מקפידים על מין קרבן העוף (מעשה הקרבנות א, ח.). כֶּבֶשׁ גָּפוֹ – נימוק (מתה רקמת בשר) בשר כנפו. נְסִמִּית עֵינוֹ – נתעורר בעין אחת. שְׂאִין מְקַרְבִּין חֲסֵר כֶּלֶל – מפני שאינו 'תמים' (לעיל ב, יא.). אַחַת מִן הַטְּרָפוֹת – מחלה או מום המטריפים את בעל החיים (ראה לעיל ביאור ב, ז.).

ב שְׁנֵאָמַר: "וְאִם מִן הָעוֹף עֵלָה קֶרְבְּנוֹ לְה', וְהִקְרִיב מִן הַתּוֹרִים אוֹ מִן בְּנֵי הַיּוֹנָה אֶת קֶרְבְּנוֹ" – מן ההבחנה בין 'התורים' לבין 'בני היונה', למדו חכמים שהתורים כשרים דווקא כשהם בוגרים והיונים בצעירותן (בבלי חולין כב, א.; פה"מ חולין ד, ד; לוייהו

תחלת הצהוב בזה ובזה – פסול. ועד מתי יהיו בני יונה כשרים? כל זמן שעוקר כנף ומתמלא מקום עקרו דם. והתורים כשרים משניהם.

פסול עקב פגם בגוף

ג הטמטום והאנדריג'נס – אף על פי שאין לה מום גדול מהם, הרי הן פסולין למזבח מדרך אחרת: לפי שהן ספק זכר ספק נקבה הרי הן כמין אחר, ובקרבנות נאמר: "זכר תמים" (שם א, א; ד, כג) ו"נקבה תמימה" (שם ד, לב) – עד שיהיה זכר ונדאי או נקבה ונדאית. לפיכך אף העוף שהוא טמטום או אנדריג'נס פסול למזבח.

ד וכן הכלאים יוצא דפן ומחסר זמן פסולין, אף על פי שאין בהם מום, שנאמר: "שור או כשב או עז" (שם כב, כז) – עד שיהיה כל מין ומין בפני עצמו, לא שיהיה מערב ממש ויעז; "כי יולד" – פרט ליוצא דפן; "והיה שבעת ימים" – פרט למחסר זמן; "פתחת אמו" – פרט ליתום שנולד אחר שנשחטה אמו.

ה הנדמה – אף על פי שאינו כלאים, הרי הוא פסול למזבח. כיצד? רחל שילדה כמין עז, ועז שילדה כמין כשב – אף על פי שיש בו מקצת סימנין, הואיל והוא דומה למין אחר, פסול כבעל מום קבוע, שאין לה מום גדול מן השנוי.

פסול עקב פגם במעשה

ו, וכן הרובע, והנרבע, והמקצה לעבודה זרה, והנעבד – אף על פי שהן מתרין באכילה, הרי הן פסולין לגבי המזבח, שנאמר: "כי משחתם בהם" (שם כב, כה) – כל שיש בו השחתה, פסול. ובעברה הוא אומר: "כי השחית כל בשר" (בראשית ו, יב), ובעבודה זרה כתוב: "כי שחת עמך" (שמות לב, ז; דברים ט, יב).

קצרות, לזכר אין זקן ולנקבה אין קרניים. סימני העז: שער שחור וקשה, זנבו קצר, אוזניו ארוכות, לזכר יש זקן ולנקבה יש קרניים. מקצת סימנין – מסימני אמו המעידים שהוא ממין אמו ולא ממין אחר (פה"מ בכורות ב, ה; וראה בכורות ב, ו).

ז, הרובע – בהמה שבעלה אדם. והנרבע – בהמה שנבעלה על ידי איש. המקצה לעבודה זרה – בהמה שייעדו אותה לפולחן עבודה זרה, אך עדיין לא נעשה בה מעשה פולחן עבודה זרה. הנעבד – בהמה שנעבדה כעבודה זרה. מתרין באכילה – מפני שבעל חיים אינו נאסר בדיבור אלא במעשה של פולחן עבודה זרה (להלן ד, ד; עבודה זרה ח, א). ברובע ונרבע מדובר כשאין עדות גמורה, כגון עדות עד אחד וכדומה (להלן ד, ב). אבל אם העדות גמורה, דינם למיתה ואסורים בהנאה (בכל שימוש). ובעברה הוא אומר – בזנות, לפני המבול: "ויקרא אלהים את הארץ והנה נשחתה, כי השחית כל בשר את דרכו על הארץ". ובעבודה זרה כתוב – לאחר חטא העגל: "וינדר ה' אל משה לה' רד פי שחת עמך אשר העלית מארץ מצרים". נמצא שלשון השחתה נאמר הן על עבודה זרה הן על גילוי עריות.

תחלת הצהוב בזה ובזה – פסול. ועד מתי יהיו בני יונה כשרים? כל זמן שעוקר כנף ומתמלא מקום עקרו דם. והתורים כשרים משניהם.

איור מבאר: תור (מימין), יונה (משמאל) וכן יונה

2 וכן בהמה או עוף שהרגו את האדם – הרי הן כרובע או נרבע, ופסולין למזבח. 1 ויראה לי שאף על פי שאין כל הפסולין האלו ראויין לקרבן – אם עבר והקריבן אינו לוקה מן התורה, לפי שלא נתפרשה אזהרתן.

2 אכל אתנן זונה ומחיר פלג אסורין לגבי המזבח, והמקריב אחד מהן או שניהן כאחד – לוקה אחת, שנאמר: "לא תביא אתנן זונה ומחיר פלג" (דברים כג, ט). ומפני מה לוקה אחת על שניהן? מפני שנאמרו בלאו אחד.

מחוסר זמן

ח מצות עשה להקריב כל הקרבנות מיום השמיני והלאה, שנאמר: "והיה שבעת זמנים תחת אמו, ומיום השמיני והלאה ירצה" (ויקרא כב, כז), וכל שבעת הזמנים הוא נקרא מחסר זמן. ואף על פי שמחסר זמן פסול – אם עבר והקריבו אינו לוקה, מפני שהוא לאו הפא מפלל עשה, ולא נרצה הקרבן.

ט תורים שלא הגיע זמןן, שהן כמחסר זמן בבהמה, ובגבי יונה שעבר זמןן – הפל כבעל מום, והמקריבן אינו לוקה, אף על פי שהקרבן פסול ולא נרצה.

הקדשת פסול

1 המקדיש טמטום ונאנדרגינס וטרפה וכלאים יוצא דפן למזבח – הרי זה כמקדיש עצים ואבנים, לפי שאין קדשה חלה על גופן, והרי הן חלין לכל דבר, וימכרו, ויביא בדימיהן כל קרבן שירצה. ואינו כבעל מום, שבעל מום – יש במינו קרבן.

2 אכל המקדיש רובע ונרבע ומקצה ונעבד ואתנן ומחיר – הרי זה כמקדיש בעל מום עובר, וירעו עד שיפל בהן מום קבוע, ויפדו עליו. וכן המקדיש מחסר זמן – הרי זה כמקדיש בעל מום עובר, ואינו לוקה, כמו שבארנו (לעיל ח).

הפסולים למזבח – סיכום

יא נמצאו כל האסורין למזבח ארבעה עשר, ואלו הן: (א) בעל מום; (ב) ושאינו מן המבחר; (ג) ומחסר אבר מבפנים; (ד) וטרפה; (ה) וכלאים; (ו) יוצא דפן; (ז) ורובע; (ח) ונרבע;

2 שהרגו את האדם – בעדות עד אחד או בעדות בעליה של הבהמה (ראה לעיל ב, ט; להלן ד, ב). 1 ויראה לי – ראה לעיל ביאור ב, ח. כל הפסולין האלו – הנזכרים בפרק זה (דכ"ז). שלא נתפרשה אזהרתן – שלא נאמר בהם בתורה לאו מפורש.

2 אתנן זונה – מתן בהמה לזונה תמורת ביאה עליה. ומחיר פלג – דבר הניתן תמורת כלב (לפרטי דיניהם ראה להלן ד, ח-ה). כאחד – ברצף. בלאו אחד – שכלל אותם הכתוב בלאו אחד, ולא נאמר 'לא תביא אתנן זונה ולא מחיר כלב' (ראה ספר המצוות, כלל תשיעי).

ח מיום השמיני – אחר לידתו, אבל לפני כן עדיין הוא פחות במינו ומאוס, ונחשב כנפל (מ"ג, ג, מו; וראה מעשה הקרבנות א, יב). לאו הפא מפלל עשה – איסור שלא נתפרש בתורה בלשון שלילה, אלא נלמד ממשמעות לשון עשה האמור בתורה, העובר עליו הוא בגדר עובר על מצות עשה, ולא על מצות לא תעשה. וכאן האיסור להקריב קודם היום השמיני נלמד מן הציווי החיובי להקריב מן היום השמיני והלאה, ולא כלאו בפני עצמו, ולכן אין לוקים עליו. ולא נרצה הקרבן – לא התקבל, וצריך להביא קרבן אחר לתשלום נדרו או לחובתו.

ט שלא הגיע זמןן... שעבר זמןן – כלעיל ב. אינו לוקה – שגם הוא לאו הפא מכלל עשה (כס"מ).

1 שבעל מום יש במינו קרבן – אם הייתה הבהמה תמימה, אף אם היא בעלת מום, הקדושה חלה עליה (לעיל א, ט), אבל הטמטום ושאר הנזכרים בהלכה זו נחשבים כבהמה טמאה, שאין מינה ראוי לקרבן כלל, ומשום כך אין חלה עליהם קדושה (פה"מ תמורה ב, ג).

2 כמקדיש בעל מום עובר – ראה לעיל א, יא.

יא (א) בעל מום – ראה: ביאת המקדש

פרק ז; לעיל ב, א-ז. (ב) שאינו מן המבחר – לעיל ב, ח. (ג) מחסר אבר מבפנים – שאינו גלוי. ראה לעיל ב, יא. (ד) טרפה – לעיל ב, יא. ה-יד) וכלאים... מחסר זמן – לעיל ד-ז; להלן פרק ד. ובכלל המנויים בהלכה זו שלושה: היתום (לעיל ד), הכלול ביוצא דופן, שמי שנולד אחר שמתה אמו, אין לידתו לידה רגילה אלא הוא בגדר יוצא דופן (רי"י

קורקוס); הטומטום והאנדררוגיניוס (לעיל ג), הכלולים בבעלי מום (לח"מ); הנדמה (לעיל ה), הכלול בכלאיים (כס"מ).

יב רבוא – עשרת אלפים. חוץ מן **מולד נרבעת וכו'** – ולד הנרבעת ובהמה שהמיתה אסור מן הטעם המובא בהלכה הבאה. ולד המוקצית והנעבדת אסור משום שבהמה מעוברת נראית שמנה ומשובחת, ונמצא שהעובד אותה כעבודה זרה מתכוון גם לעובר שלה (בבלי תמורה ל, ב).

יג ואין צריך לומר וכו' – אם הוולד לא היה קיים בעת העברה, הרי שהיה נתק בין העברה לבין ההיריון, וכל שכן אם נוספה פעולת הקדש בין העברה לבין ההיריון, ולכן העובר לא נפסל. **אפרוח ביצת טרפה** – שאמו, אם תור אם יונה, הייתה טרפה (ראה גם מאכלות אסורות ג, יא).

יד קמה – תבואה שלא נקצרה. **שהרי נשתנו** – כשנטחנו הגרגרים ונעשו קמח. **פךשיני** – מין קטנית הנקראת בימינו **פְּכֵתֵי הַפְּרָשִׁינָה** (Vicia ervilia), ששימשה להאבסת בהמות. **שהרי נשתנו** – הכרשנים על ידי אכילתן.

טו מן הגויים – שמותר להם להביא קרבנות עולה (מעשה הקרבנות ג, ב-ג). **הרי הוא אומר** – במלחמת עמלק, בתשובה לשאלת שמואל מדוע לא הרג שאול את הצאן והבקר של עמלק, אמר שאול: **"ויאמר שאול מעמלקי הביאום אשר חמל העם על מיטב הצאן והבקר למען זבח ליי אלהיך"** (שמואל-א טו, טו).

זבח ליי אלהיך, ואת היותר התרמנו [את השאר השמדנו] – נמצא שהיו ראויים לקרבן, ונאסרו רק מפני שנצטווה שאול להשמיד את כל רכוש עמלק.

ט ושהמית את האדם; י הנעבד; יא המקצה; יב האתנן; יג המחיר; יד מחסר זמן.

תערובת ולדות

יב פל האסורין לגבי המזבח אוסרין בכל שהן; אפלו נתערב אחד ברבוא – נפסד הכל ונפסל למזבח. וכלן – ולדותיהן מתרין למזבח, חוץ מולד נרבעת ונעבדת ומקצית ושהמיתה את האדם, שולדן אסור למזבח כמותן.

יג במה דברים אמורים? בשנעברה בה עברה או המיתה כשהיא מעברת, שהרי הולד היה מצוי עמה בעת שנפסלה, והיה פאךר מאבריה. אבל אם נתעברה אחר שנעברה בה עברה או אחר שהמיתה – הרי הולד פשר למזבח. אפלו נרבעה כשהיא מקדשת, ואין צריך לומר אם נרבעה והיא חלין ואחר כך הקדישה ונתעברה, שולדה מתר. וכן אפרוח ביצת טרפה מתר למזבח.

יד המשפתחה לקמה – חטיה מתרין למנחות, שהרי נשתנו ונדמו לולדות שלאסורי מזבח, שהן מתרין. וכן בהמה שפטמה בכרשיני עבודה זרה מתרת למזבח, שהרי נשתנו.

אין חשש בקרבנות גויים

טו לוקחין פל הקרבנות מן הגויים, ואין חוששין להן לא משום רובע ונרבע ולא משום מקצה ונעבד, עד שינדע בודאי שזה נפסל; הרי הוא אומר: "מעמלקי הביאום, אשר חמל העם על מיטב הצאן והבקר למען זבח ליי אלהיך" (שמואל-א טו, טו).

זבח ליי אלהיך, ואת היותר התרמנו [את השאר השמדנו] – נמצא שהיו ראויים לקרבן, ונאסרו רק מפני שנצטווה שאול להשמיד את כל רכוש עמלק.

פרק רביעי

פירוט פסולי עבודה

תנאי רובע ונרבע וממית ומוקצה

א הכל פסול לגבי המזבח – אף אם הם מותרים באכילה (לעיל ב, ט; ג, ג).

א אחד הבהמה ואחד העוף שנרבע, או שהמית את האדם, או הקצה, או נעבד – הכל פסול לגבי המזבח. ב, הרובע